

Overwonnen onmondigheid

Een vrouw in de veertig ontwaakt in een omgeving die ze nauwelijks kan thuisbrengen. Hooft ze haar moeder die net het rinkelende zilveren bestek teruglegt dat ze voor de bruiloft van haar zus heeft schoongemaakt? Waarom zegt men dat rechterhand en -voet kouder zijn dan de linker? Waarom heeft haar moeder een koude rechterhand? Duidelijk is dat de vrouw in een schemertoestand verkeert. Ze zweeft tussen heden en verleden, kan de woorden die ze hoort met moeite betrekken op de werkelijkheid waarop ze doelen. Helene Wesendahl blijkt ze te heten. Ze heeft een man, Matthes, en vijf kinderen tussen vijf en drieëntwintig. Het duurt een tijd voor ze hen herkent wanneer ze haar bezoeken op de afdeling intensieve zorgen. Daar ligt ze na een dubbele operatie wegens een zware hersenbloeding.

Dat de desoriëntatie en afasie uitgerekend haar treffen – ze is psychologe, heeft poëzie en romans gepubliceerd – is tragisch, maar maakt haar tot een bevoorrechte waarnemer van wat haar overkomt. De derde persoon waarin de roman wordt verteld, zorgt voor de nodige afstand bij deze verhaalstof die gemakkelijk larmoyant had kunnen worden. Tegelijk maakt het interne perspectief van de vrouw die met vallen en opstaan haar omgeving reconstrueert, fysiek moeizaam valideert, beetje bij beetje haar taalvermogen en herinneringen terugvindt en langzaam haar identiteit heropbouwt *Du stirbst nicht* ongewoon fascinerend.

Iedereen die al 's een tijd in het ziekenhuis heeft gelegen, weet hoe (in het gunstige geval) met een herstelproces ook een zelden uitgesproken maar reëel gevoel van bevoogding gepaard gaat. Er wordt voor je gezorgd, maar tegelijkertijd word je betutteld en lijkt men je het recht op eigen beslissingen te ontnemen. Helene, wier karakter sinds de hersenbloeding ook licht is veranderd – ze is minder geremd dan vroeger, durft tegenover anderen vrijer te uiten wat ze denkt – heeft het er behoorlijk moeilijk mee. Haar zin voor humor en satire zet de dokters en verpleegsters voor wie de patiënt slechts een geval is, geregeld in hun hemd. Des te meer waardeert ze het geduld en de liefde die ze krijgt van haar man, haar kinderen en enkele vriend(inn)en die haar trouw bezoeken.

Op dit punt bevat de roman een onverwacht conflictgegeven. Net voor de bloeding in haar hersenen was Helene van plan Matthes te verlaten. Teveel in hun relatie was te vanzelfsprekend geworden. Ze hielden elkaar ongemerkt aan de leiband, praatten nog nauwelijks met elkaar. Daarbij kwam dat Helene verliefd was geworden op de transseksuele Viola, een relatie waartegen ze zich aanvankelijk had verzet en die niet zonder slag of stoot verliep. In de gereconstrueerde herinneringen aan Viola – ook die vrouw moest een strijd leveren om haar eigenlijke identiteit te vinden – vindt ze een zusterziel terug en de

overwinning van de kloof tussen man en vrouw. In realiteit blijkt voor de relatie met Viola echter geen toekomst meer te bestaan. Dat het weer goed komt tussen haar en Matthes, die attent, onzelfzuchtig, vaak met een woordeloos gebaar voor haar blijft opkomen en haar door dik en dun steunt, wordt naar het einde toe niet geëxpliciteerd maar wel gesuggereerd.

De roman is opgebouwd uit paragrafen van telkens slechts enkele bladzijden, gegroepeerd in zes lange hoofdstukken met titels als 'Wimperslagen', 'Schaduwfiguren, silhouetten' en 'Nervaturen'. Hij is zo scherpzinnig geschreven, met zulke taalkracht dat je niet meer dan een twintig bladzijden aan een stuk kan lezen. Schmidts talent tot spitse observatie en formulering, haar door het afasiegegeven extra gemotiveerde spel met de vele betekenissen van woorden en door klankassociaties gegenereerde zinnen zijn verbluffend. Je merkt dat hier een dichteres aan het woord is, ook als ze proza schrijft. Dat *Du stirbst nicht* de Deutscher Buchpreis 2009 heeft gekregen, is meer dan verdiend. Dat deze roman, zonder dat de auteur ermee te koop loopt, een sterke 'Sitz im Leben' heeft (Kathrin Schmidt had in 2002 zelf een hersenbloeding) maakt de geleverde taalprestatie nog indrukwekkender. Het boek stemt tot nadenken over de vanzelfsprekendheid waarmee we verwachten dat lichaam en geest functioneren. En over de levenskracht die mensen in staat stelt een schijnbaar noodlot te overwinnen.

Erik de Smedt

Kathrin Schmidt, *Du stirbst nicht. Roman*, Kiepenheuer & Witsch, Keulen, 2009, 347 blz., € 19,95, ISBN 978-3-462-04098-2.

verschenen in: *Streven*, april 2010